

A tanulás esélyei¹

A térségi jövőképről szóló Székelyföldi Foresight elemzésben az oktatás, a képzés illetve a továbbtanulás kérdése jelentős hangsúlyt kapott. A félperiferikus helyzet, valamint a ruralitás az oktatás, képzés – és hangsúlyozottan a felnőttképzés – szükségességét az átlagosnál nyomatékosabban emeli ki. Fejlesztési elképzeléseket, programokat kidolgozni elsősorban a pontos helyzetismeretből kiindulva lehet. A témához kapcsolódó vizsgálatokat megközelítésmódjuk szempontjából két csoportba sorolhatjuk. Egyrészt vannak a térségi *lakosság* oktatással kapcsolatos magatartását, vélekedését érintő/vizsgáló szociológiai kutatások. Másfelől hasznos kiindulópontokat kínál a Székelyföldi Foresigth program keretében végzett Delphi adatfelvétel, amely a székelyföldi *elitek* vélekedését, álláspontját körvonalazza. Ebben a tanulmányban a Delphi adatfelvételnek a tanulóhoz kapcsolódó adatsorait mutatom be, de lehetőség szerint jelzem a vonatkozó térségi szociológiai kutatások eredményeit is.

Az oktatás, képzés valamint a továbbtanulás kérdéskörét ebben a vizsgálatban hét dimenzióban mértük. Ezekből a következőkben elsősorban a felnőttképzés kérdéséhez közelítő dimenziókat vizsgáljuk. Ezt a kérdést a szakképzés, az egyetemi képzés, a felnőttképzés, élethosszig tartó tanulás, valamint az oktatás elérhetőségének dimenziói mentén közelítjük meg. Az alcímek azokat a kérdőívben szereplő állításokat tartalmazzák, amelyekkel kapcsolatban a térségi elitek az álláspontjaikat megfogalmazták.

„A középszintű szakmai képzés rendszere ismét megerősödik”

Térségünkben 1989 előtt a középszintű iskolarendszerű szakmai képzés jól szervezett formája működött. A képzés a központi szinten tervezett ipari munkaerőigény szerint alakult. Az így kialakított intézményi keretben a térség lakossága tömegesen szerzett szakmai képesítést. Elsősorban a térségi adottságokhoz, ipari szükségletekhez kapcsolódó szakmai képzések voltak előtérben, ezek örvendtek nagy népszerűségnek. A többségében egyszakos képzések a nyolcvanas évekre már formálissá is váltak, igen sok esetben a munkaerőpiaci

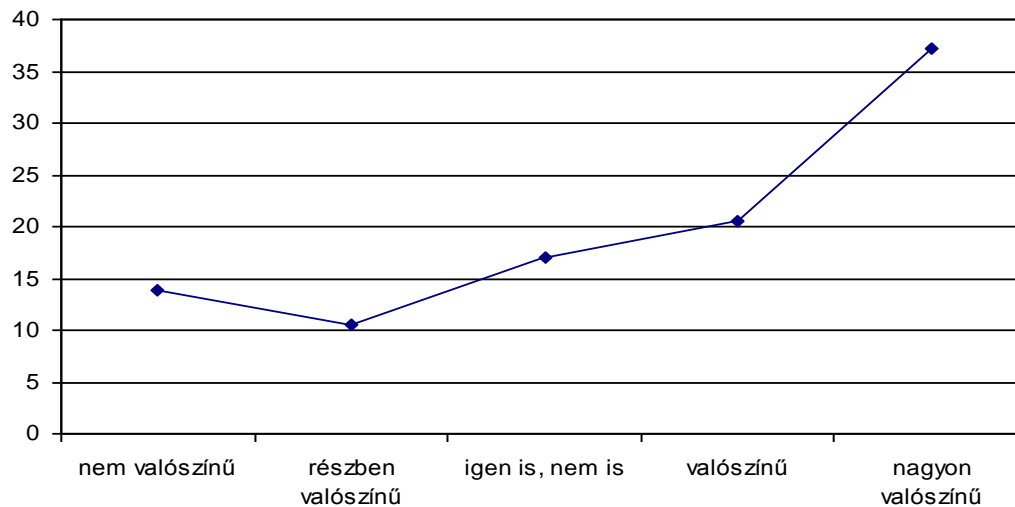
¹ A tanulmány a Székelyföldi Foresight kutatás adatbázisa alapján készült

részvétel formális eszközeként jelentek meg. Ezek a tényezők szélesebb körben is kialakították azt a magatartást, miszerint elégséges egy szakmát rövid idő alatt elsajátítani (sok esetben csak egy művelet sor elsajátításáról vagy egy géptípus kezelésének megtanulásáról volt szó), és ez a tudás hosszú időre biztonságos munkahelyet kínál. Ez a magatartás eredményezte, hogy a rendszerváltás utáni szerkezeti átalakulásban jelentős csoportok váltak munkanélkülivé, illetve kerültek munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetbe, és kényszerültek arra, hogy a felnőttképzés valamilyen formája fele forduljanak. Mindezt azonban nagymértékben meghatározták a korábban kialakított tanulási és érvényesülési tapasztalatok. A rendszerváltás tehát ebből a szempontból gyors változásokat tulajdonképpen nem hozott. A szakképzési rendszer alakult át oly módon, hogy a szakmai képzések intézményrendszere egyfajta „senki földjévé” vált. A szakiskola, inasiskola, szakmai, mesteriskolai képzés intézményrendszere szétesett. A szakközépiskoláknak az elméleti képzés irányába való elmozdulása is ezt a folyamatot segítette elő, ugyanakkor ahhoz is hozzájárult, hogy csoportok szélesebb köre a felsőfokú képzés fele irányuljon. Ebben a kontextusban fontosnak tartottuk fölmérni a középszintű szakmai képzéssel kapcsolatos elvárásokat.

A térségi elit több mint fele (55 százalék) valószínűnek vagy nagyon valószínűnek tartja a szakmai képzés rendszerének megerősödését, (a technokraták² inkább hangsúlyozzák a „nagyon valószínű” választ), míg egynegyedük azt mondja, hogy nem valószínű a közeljövőben a folyamat bekövetkezése. A korcsoportok tekintetében a 40 év feletti csoportja a leginkább bizonytalan ebben a kérdésben, míg az 50 év feletti korcsoportja áll a leghatározottabban azon kijelentés mellett, hogy ez a folyamat nagy valószínűség szerint be fog következni. Abban a kérdésben, hogy ezek a folyamatok negatív vagy pozitív hatással lesznek a térség életében, a vélekedések hasonlóképpen oszlanak meg. A megkérdezettek több mint fele egyértelműen pozitív hatást kapcsol a szakképzési rendszer megerősödéséhez (érdemes kiemelni az adminisztratív elit nagyon „pozitív” vélekedését), míg alig kéttizedük gondolja azt, hogy ez negatív hatással lesz (a vállalkozók vannak inkább ezen a véleményen). Viszonylag alacsony a kérdésben a bizonytalanok aránya. Korcsoportok, illetve településtípus szerint az adatok nem mutatnak lényegesebb eltéréseket.

² Foglalkozási terület szerint a vizsgálat alanyait 4 csoportba – az adminisztratív elit, a vállalkozók, az oktatás-kultúra szakemberei és a technokraták csoportjába soroltuk.

A középszintű szakmai képzés rendszere ismét megerősödik

Érdeemes rövid magyarázattal próbálkoznunk azzal kapcsolatban, hogy a szakmai képzés újbóli megerősödését a térségi elit alapvetően pozitív jelenségnek gondolja. Ez az adat ugyanis azt a vélekedést hordozza, hogy a korábbi (1989 előtti) gyakorlat elfogadottsága erős, az ehhez való viszonyulás még határozottan jelenik meg. Továbbá jelzi azt a hiányt és/vagy igényt, hogy a térségnek szakemberekre van szüksége. Kérdés csupán az, hogy itt olyan szakemberekről van-e szó, akiknek tudása versenyképes, megfelelő, és akik készek arra is, hogy tudásukat fokozatosan tovább bővítsék, vagy pedig a korábban kialakult „szakember”-kép illetve viszonyulás tükröződik vissza ezekben a vélekedésekben.

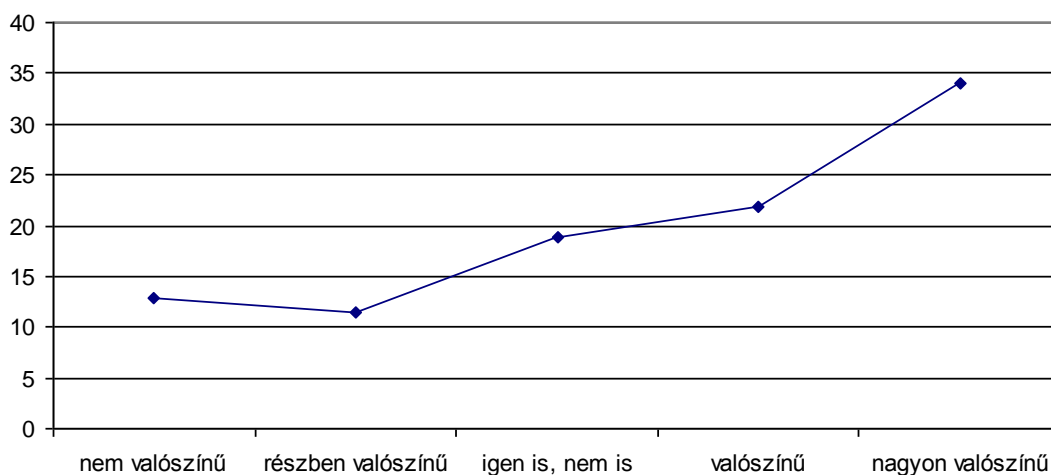
A térségben az egyetemi képzés tartósan megerősödik

Az utóbbi évek térségi folyamatait vizsgálva egyértelműen azt látjuk, hogy a felsőfokú képzésre való igény növekedik. Az intézményi struktúrák azonban még meglehetősen szegényesek. Jelentősnek mondhatóak a különböző - nem helyi - felsőoktatási intézmények kihelyezett tagozatai, a régióban működő főiskolák illetve főiskolaszerű képzési intézmények, amelyek számukat és képzési kereteiket figyelembe véve úgymond vezető szereplői a felsőoktatásnak. Ezek mellett nappali egyetemi képzésre is van lehetőség.

A megkérdezettek 58 százaléka úgy gondolja úgy, hogy az egyetemi képzés tartósan megerősödik, míg kéttizedük nem tartja valószínűnek ezt a folyamatot. Foglalkozási terület szerint az adminisztratív elit bizonyul a „nem valószínű/részben valószínű” válaszokkal szemben a leginkább tartózkodónak, a technokraták vannak továbbá a legerőteljesebben a

„nagyon valószínű” válasz mellett. A vidéki lakosság erőteljesebben áll az egyetemi képzés megerősödésének tényezője mellett a városival összehasonlítva. Korcsoportok szerint is a tendencia valószínűsítése a domináns álláspont, a 40-50 évesek a leginkább mérsékelték, míg a 40 év alattiak nagyobb arányban a „valószínű”, az 50 év felettek pedig inkább a „nagyon valószínű” választ képviselik.

A térségben az egyetemi képzés tartósan megerősödik
(*valószínűség korcsoportok szerint - átlagértékek*)

Egyértelműen pozitív hatásnak gondolja a térségi elit nagyobb része (63 százaléka), ha az egyetemi képzés térségünkben megerősödik. Erőteljesebb hangsúlyt ad ezen vélekedésének elsősorban az adminisztratív elit, ugyanakkor ez az a csoport, amelyik a legkevésbé tartja negatív hatásnak az egyetemi képzés további térnyerését és fejlődését. A pozitív hatást hangsúlyozók nagyobb csoportja a 40 év alattiak korcsoportjából kerül ki, míg ellenkező véleményen az 50 év felettek csoportja van leginkább.

A térség számára a felnőttképzés, az élethosszig tartó tanulás modellje lesz a meghatározó

Az Európai Unióhoz való csatlakozás ezen a téren új szemléletet, új magatartásmódot igényel. A képzés, a folyamatos képzés mint a humán erőforrásba való befektetés jelenik meg, amely a tudástársadalmak irányába mutató fejlődést vetíti előre. Nemzetközi vonatkozásban a tanulás elismerése és előtérbe helyezése, az egész életen át tartó tanulás és pályorientáció

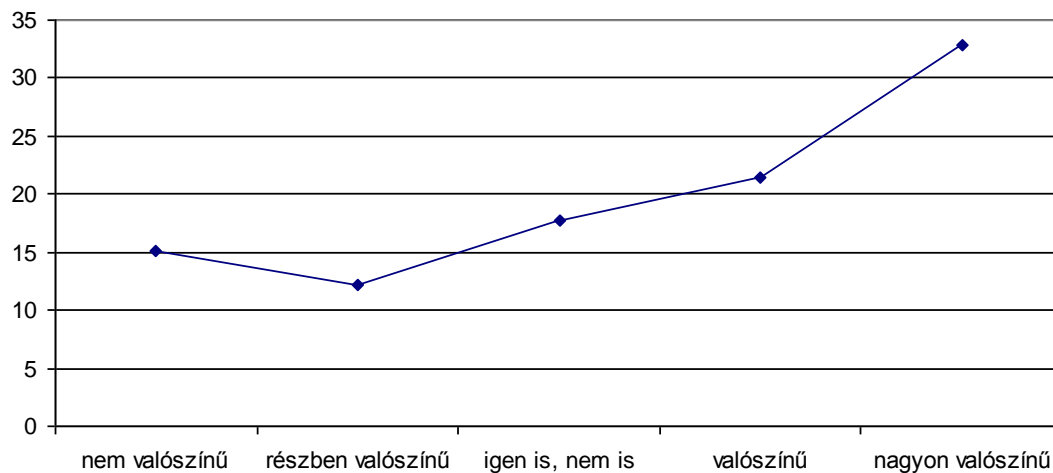
elvének hangsúlyozása, illetve képesítési keretrendszerek kidolgozására való törekvések és a felnőttképzéssel kapcsolatos szakmapolitikai döntések erősítése kerül előtérbe.

Ilyen irányú előrelépésekre lesz szükség valószínűleg Románia esetében is. A jelenlegi helyzet azonban még nem tesz lehetővé ilyen irányú elmozdulásokat. A szociológiai vizsgálatok adatai szerint a térségben például viszonylag kedvezőtlen helyzet van. A térségi lakosság alacsony iskolázottsági szint mellett – bár felismeri, hogy a képzettségének megfelelő álláslehetőségek száma csökken - nem, vagy csak nagyon kis mértékben gondolja azt, hogy továbbtanulásra volna szüksége. E tekintetben pozitívan csak a lakosság alig kéttizede gondolkodik.

Ebben a kérdésben is kértük a térségi elitek véleményét. Az adatokból az derül ki, hogy a megkérdezettek fele valószínűnek tartja a felnőttképzés szerepének megerősödését, meghatározóvá válását. Ez a csoport az oktatást, képzést helyezi előtérbe, másrészt - feltételezésünk szerint - hangsúlyosabban érzi a helyzet súlyosságát, felismerve az aktuális térségi jellemzőket. Ebben a kérdésben a vállalkozók valamint a humán elit van inkább a „valószínű” véleményen, ők azok, akik hangsúlyozottabban kiállnak az élethosszig tartó tanulás, a felnőttképzés modellje mellett.

Magas aránynak számít az a 27 százalékos csoport, amely nem tartja ezt a jelenséget valószínűnek. Feltételezésünk szerint az ebbe a csoportba tartozó elit más tényezőket, más jellemzőket tart a térségben meghatározó modell-jellegű tényezőknél, és az oktatás kérdésénél, a humán erőforrás helyzetének aspektusát viszonylagosan háttérbe szorítja. A határozatlanok aránya 17 százalék. A korcsoportokat tekintve pedig – úgy tűnik – az 50 év feletiek határozottabbak, a 40 év alattiak az „óvatos” „valószínű” válasz mellett foglalnak állást.

A térség számára a felnőttképzés, az élethosszig tartó tanulás modellje lesz a meghatározó

Abban a kérdésben, hogy a felnőttképzés, az élethosszig tartó tanulás modelljének meghatározóvá válása mennyiben jelent negatív vagy pozitív hatást a térségre nézve, a korábbinál jobban megoszlanak a vélemények. Itt ugyanis a megkérdezettek kevesebb mint fele (48 százalék) gondolja azt, hogy többnyire pozitív lesz ez a hatás, egynegyedük egyértelműen negatívnak tartja ezt, míg kéttizedük bizonytalan a kérdésben. Határozottabban képviseli a várható pozitív hatást a humán elit valamint az adminisztratív elit. Elgondolkodtató tény, hogy a térség vezető rétegének jelentős része a tanulás, képzés kérdéskörének előtérbe kerülését negatív hatásnak tartja, a humán erőforrás helyzetét javító tényezőket másodlagosnak, kevésbé fontosnak, a térség jövője szempontjából negatív tényezőnek gondolja. Erőteljesen van ezen a véleményen a megkérdezett 40-50 év közötti vezető elit csoportja.

Az adatsorok alapján egyértelműen körvonalazódni látszik, hogy a térségi elit meghatározó része bízik az oktatásban, és a képzésnek – mint humán erőforrás tényezőnek - a megerősödését és fejlődését tartja valószínűnek, tulajdonképpen egyfajta „kiútnak” véli azt. Ugyanakkor a megkérdezettek átlag kéttizede szerint az oktatás, képzés egyes szintjeinek megerősödése, előtérbe kerülése negatív tényező, a térség fejlődése szempontjából negatív hatást vált ki.